

שמעתא אליבא דהלכתא

גליזון רפ"ב - פרשת נח - תשע"ז - קהילת הניכי הישיבות, רמות ב' 88

פניני הלכה

שכח להזכיר ותן טל ומטר ונזכר לאחר שחתם מברך השנים כיצד ינהג

אמרינן בברכות (כ"ט) א"ר תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפילה וכו'. מיתבי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים מחזירין אותו. ופרקינן ל"ק הא דאדכר קודם שומע תפילה הא דאדכר בתר שומע תפילה.

ואיתא בירושלמי ריש תענית - רבי זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו. והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, והוא דלא אידכר לא טל ולא מטר.

והרי"ף בריש מסכת תענית הביא דברי הירושלמי הנזכרים. ועיי' ברי"ן שתמה על הרי"ף שהביאו, ומ"מ כתב - ועכשיו שכתבו הרי"ף גאון רבי יצחק ז"ל אין ביטנו לדחותו. ומיהו כתב הרמב"ן דהבו דלא לוסף עליה דבהזכרה הוא דאיתמר, ואין דנין כן בשאלה, לפי שיש שבה והודאה בזכירת טל במה שאינו נעצר, כמו שיש במה שהוא נעצר, לפיכך הזכרה של ריצוי וגבורות גשמים עומדת במקומה, אבל האך יתכן לומר בשאלה שתהא שאלה מה שאינו צריך לשאול עולה לו במקום מה שצריך לשאול, הא ודאי ליתא.

וכ"כ הרא"ש (ברכות פ"ד ס"י ז"ד) אחר שהביא דברי הירושלמי הנזכרים - כל זה בהזכרת גבורות גשמים, והא דקאמר מטר לאו דוקא דה"ל למימר ולא גשם, אבל לענין שאלה שהוא תפלה אם לא הזכיר מטר מחזירין אותו.

וכן נראה מדברי הרמב"ם (פ"י מהל' תפילה) דגבי הזכרה כתב (ה"ח) - מי שטעה בימות הגשמים ולא אמר מוריד הגשם ולא מוריד הטל חוזר לראש, ואם הזכיר הטל אינו חוזר. ואילו בגי' שאלה סתם וכתב (ה"ט) - מי ששכח השאלה מברכת השנים, אם נזכר קודם שומע תפילה שואל הגשמים בשומע תפילה, ואם נזכר אחר שברך שומע תפילה חוזר לברכת השנים, ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו חוזר ומתפלל שניה [ולא כתב דאם הזכיר טל אינו חוזר].

וכן פסקו הטור והשו"ע (פ"י ק"יז ס"ד) דאם לא שאל מטר בימות הגשמים מחזירין אותו אע"פ ששאל טל. ומ"ש הרמב"ם דאם נזכר אחר שומע תפילה חוזר לברכת השנים, לא מילתא פסיקתא היא, דבירושלמי איתא דחוזר לשומע תפילה, וכן פסק ה"ח (הביאו הרא"ש הנזכר). אולם מסקנת הרא"ש שם כדעת בה"ג והראב"ד דחוזר לברכת השנים. וכמ"ש הרמב"ם. וכן פסק השו"ע (ס"ה).

וכתב הב"י (פ"י ק"יז) דנראה דאם נזכר אחר שחתם שומע תפלה קודם שהזכיר רצה, שאומר ותן טל ומטר ואח"כ אומר רצה, דכל שלא התחיל רצה כאילו לא סיים שומע תפלה חשבנין ליה, וכמ"ש הטור בסי' ק"י"ד בשם אבי העזרי בנזכר קודם שהתחיל בתקע בשופר גדול. וכ"כ לדינא בשו"ע (פ"י) - ואם נזכר אחר שחתם שומע תפלה קודם שהתחיל רצה, נראה שאומר ותן טל ומטר ואח"כ אומר רצה.

ויעויין בב"י בסי' ק"י"ד דהקשה על הטור שם הדעתיק דברי אבי העזרי בסתמא, ואילו בסי' רצ"ז גבי הבדלה הביא דברי ה"ר אלחנן דבדבר שא"צ לחזור מחמתו כל שלא פתח בברכה שלאחריה חוזר, וכתב על דבריו דהרא"ש פליג וס"ל דהא לא מסתברא כלל, דכיון דאינו חוזר גם אם סיים הברכה אינו חוזר. וכתב הב"י דשמא י"ל דסובר הטור דנהי דבדברים שאין מחזירין אותו חשיב סיוס הברכה כטעות ואינו חוזר, דבברים שאין מחזירין אותו לא חשיב כטעות, ומפני כך כתב הרא"ש בריש תענית דברי אבי העזרי בסתמא ולא חלק עליהם, אע"פ דפליג על דברי ה"ר אלחנן. וסיים שם הב"י - ולענין הלכה נראה דהכי נקטינן כיון דהרא"ש מכריע בן.

והנה בדברי אבי העזרי מ"פ להדיא לענין שאלה דאם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר, אומר שם ותן טל ומטר ואח"כ תקע. והטור והרא"ש שהעתיקוהו לא העירו מידי על דבריו.

ולדברי הב"י צ"ל דאע"ג דאם לא הזכיר ותן טל ומטר מצי להזכיר בשומע תפלה, כיון דאי לא אמרה כלל חוזר לאומרה, חשיב כדבר שחזירין עליו, וכל שלא התחיל הברכה שלאחריה אומר שם.

שמעתא אליבא דהלכתא

מאכל שיש בו מרכיבים שאינם מבושלים האם יש בו משום בישול בשבת

א. בישול ובישול אחר בישול. ב. בישול אחר בישול בדבר לח. ג. תבשיל שעיקרו מבושל. ד. ביטול ברוב במלאכת בישול. ה. כשאין המרכיבים נותנים טעם בתבשיל.

מצוי בזמנינו מוצרים שאע"פ שרוב מרכיביהם מבושלים מ"מ חלקם אינם מבושלים, כגון אבקות מרק, קפה עם תוספות טעמים, מלבין קפה, וכדומה. כמו כן אבקות מטרנה, מטרנה צמחית וכדו' ודייסות שיש בהם תוספת ויטמינים שספק אם הם מבושלים (עי' במדריך הבדי"ץ העד"ח עמ' 58). ויש לדון אם יש בהם משום איסור בישול, אם אזלינן בתר עיקר המאכל שהוא מבושל, או דלמא לענין מלאכת בישול יש לחוש גם למרכיבים הטפלים.

א. בישול ובישול אחר בישול

מבואר בגמ' בשבת (לט. וקמ"ה): דתבשיל שהתבשל כל צרכו מעריש אין בו משום בישול בשבת. ויעויין ברמב"ם (שבת פ"ט ה"א) שהדיון כן דוקא אם הוא מבושל לגמרי. אולם דעת התוס' (שם לו: ד"ה המיו) שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בו משום בישול. והכרעת השו"ע (פ"י ש"ח טו רס"ד ז) כהרמב"ם. ולענין גדר מבושל כל צרכו, מסתבר דכל שדרך סתם בני"א לאוכלו כך שלא בדוחק חשיב מבושל כל צרכו. ושוי"מ שכן דעת הגריש"א זצ"ל (שבת יצחק ח"ט עמ' ערה).

ב. בישול אחר בישול בדבר לח

ונח' הראשונים האם דוקא במאכל יבש אמרינן שאין בו בישול אחר בישול, או אף בתבשיל לח. דדעת הרמב"ם (שבת פ"ט ה"א) דאין חילוק בין יבש ללח. וכן נראה דעת הרשב"א (מ: ד"ה מביא) והר"ן (יט. ברי"ף ד"ה ת"ר). אולם דעת הסמ"ק (פ"י רפ"ב עמ' רפ"ח) שבדבר לח וצולל יש בישול אחר בישול לאחר שנצטן. וכן דעת הרא"ש (שבת פ"ג ס"י יא).

והכרעת השו"ע (פ"י ש"ח טו רס"ד ז) דדבר שנתבשל כל צרכו והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד המדורה אפי' במקום שהיד סולדת בו. אמנם תבשיל שיש בו מרק אפילו נתבשל כל צרכו, יש בו משום בישול אם נצטן. אלא דיעויין ברמ"א (פ"י טו) שכתב על דברי השו"ע הנ"ל דכל שעדיין התבשיל רותח ולא נצטן לגמרי מבישול של ער"ש, אפי' שעכשיו אין היד סולדת בו, אין בו משום בישול אחר בישול, ע"כ. וביאר המ"ב (שם ס"ק ע"ט) דטעם הרמ"א שהקיל אפי' אין היד סולדת בו, כי באמת ס"ל מעיקר הדין כדעת המתירין. וכ"כ האג"מ (אורח ח"ד סי' ע"ד בשול אות ב) והחז"ן א" (פ"י לו ס"ק יג ד"ה דכתב). ובפמ"ג (פ"י ר"ג י"א ס"ק לו) מבואר דאם הצטן לגמרי אסור מה"ת. ועי' מש"כ בסי"ד בכל זה בגליזון רס"ט.

ג. תבשיל שעיקרו מבושל

ויש לדון כשעיקר המאכל מבושל וחלק הטפל שבו אינו מבושל אם אזלינן בתר עיקר המאכל. ולכאורה יש להוכיח דבתר עיקר המאכל אזלינן. דהנה בב"י בסי' רנ"ג כתב בשם ר"יו שאין המאכל חשוב לח לחוש לו משום בשול אחר בשול אלא כשרובו רוטב. וכתב במנחת כהן (שער ב"ב) שאע"פ שבב"י בסימן ש"י"ח כתב בשם הר"יו דכל "שיש בו רוטב" חשיב לח, הא דכתב הב"י בסי' רנ"ג הוי העיקר לדעתו. וכן דעת המהר"ש"ם (דעת תורה סי' ש"ח על סע' טו). ועי' באג"מ (אורח ח"ד סי' ע"ד אות ה) דאולי יש להקיל להחשיב תבשיל שרובו יבש כדבר יבש שהרי הפמ"ג (פ"י ר"ג מ"ז ס"ק יג וא"י ס"ק מא וסי' ר"ט מ"ז ס"ק א) הביא דברי הר"יו (ועיי' שפירש שדעת הר"יו להתיר אף אם הלח הצטן לגמרי יבש בבישולו משום איסור תורה). והכה"ח (פ"י ש"ח אות טב) פסק להקיל.

אלא דיעויין בפמ"ג במו"ז (פ"י ר"ג ע"ח) שביאר דהיכן שרובו יבש שרי כי מלאכת מחשבת אסרה תורה, דהנה כל שנצטן בלח ומרתיתו להצטמק ויפה לו הוה בישול דבר תורה, ובמצטמק ורע לו אין דעתו להצטמק. והיינו דעיקר הבישול הוא שמצטמק, ולפי זה שפיר הולכין בתר רובו, דרובו רוטב מצטמק ויפה לו הוא ומתכוין לצימוק והוה בישול, ואם רובו יבש אין דעתו לצימוק כי מצטמק ורע לו הוא ליבש, ע"כ. ולפי"ז נמצא שהדבר תלוי אם המיעוט מצטמק ורע לו, וא"כ בני"ד במקום שעיקר המאכל מבושל ומיעוט אינו מבושל איכא משום בישול עכ"פ אם המיעוט מצטמק ביפה לו.

אולם הפמ"ג בא"י סימן רנ"ג ס"ק מ"א כתב לענין המערה מים מכלי ראשון על תה וקפה שעירו עליהם מערב שבת שכבר נתבשלו אין בו בשול אחר בשול, ואף שנשאר קצת מים קרים הולכין אחר הרוב. ובמ"ז סימן רנ"ט ס"ק ג' כתב לטוב מדין ק"ו מהא דהר"יו הנ"ל דאם יש בקדיחה דבר שמצטמק ורע לו ודבר שמצטמק ויפה לו, הולכין אחר הרוב, ע"כ. ולכאורה משמע שאין הדבר תלוי אלא ברוב ומיעוט ודלא כהפמ"ג הנ"ל. וכ"כ האג"מ (שם). אלא ד"ל שהיקל דוקא בכה"ג דאיכא לצרופי דעת הפוסקים דאין בישול אחר בישול בלח.

ובאגלי טל (מלאכת האופה ס"ק נה אותיות ד-ה) ביאר דבכה"ג מקילין מחמת שעיקר כוונתו על הרוב והוי דבר שאינו מתכוין על המיעוט, דבתר עיקר כוונתו אזלינן (ומי"מ כתב כן בצירוף שהלח לא הצטן או שבלח אין בישול אחר בישול).

ובשביית השבת (פתיחה למלאכת ממשל סוף אות כ"ב-כ"ג) כתב ע"פ דברי הפמ"ג והאג"ט שיש ליישב מה שאין מדקדקים לשפוך מכ"ר לתוך כוס לח או תוחבים כף לחה לכ"ר. ומבואר שנקט בדעת הפמ"ג דכוונתו להקל בכל שאין לו כוונה לבישול, וא"כ לפי"ז ה"ה בני"ד מחמת שאינו מכוון למיעוט שהתבשל. [ועיי' שפירש בהתבשל. ודי"ה ומ"ש מעב"ר דברי הר"י דאזלינן].

אלא דכ"ז לדעת הר"יו, אבל יעויין בא"ר (פ"י ש"ח אות יא) שתמה על שיטת הר"יו. והגר"ז (אות יא) פסק דמאכל יבש היינו שהוא יבש לגמרי בלא לחלוותי כלל. ולמעשה דעת המ"ב (שם ס"ק כ"ב ושע"י"ז אות ט) דכל שהוריקו המרק ממנו הוא בכלל יבש. ומשמע מדבריו דאפי' אם המאכל טופח חשיב יבש. ועי' עוד בזה בגליזון רס"ט.

אלא שאף לדעתם י"ל דכל זה לענין לח ויבש דכל א' חשיב כדבר בפני"ע, אבל מאכל שעיקרו מבושל ויש לו רכיבים שאינם ניכרים שאינם מבושלים י"ל דידודו דאזלינן בתר העיקר דאין כוונתו על המיעוט כלל. [ועי' באג"מ (שם) שלדעת הפמ"ג במו"ז שכתב דמטעם מצטמק ורע לו מתירין כשיש רוב, י"ל דהחולקים על הר"יו ס"ל דאף במצטמק ורע לו איכא בישול כמבואר בסימן ש"י"ח סע' ד', עיי' ש"ש].

שו"מ **במנח"ש** (ח"א סי' ו' ד"ה שוב שמעתא) שכת' לענין עוף מבושל מעריש אלא שהעצמות שבו עדיין לא התבשלו, דנראה דאף שלענין חבית מים באיסור תחומין מציינו בעירובין (י"ז) דבטלה חבית גבי מים, וכן בהוצאת אדם חי במטה פטור מפני שהמטה טפלה לו, היינו דוקא בטפל ממש כמו חבית לשמור את המים או מטה שבה הוא מטלטל ומוציא את החי ולא כד"ד שכל התבשיל צריך לחימום דשרי בשבת, ואילו העצמות אע"ג שאינם חשובים מ"מ עדיין הם צריכים להתבשל ולא רק לשמור על החום, וגם חושבני שרק בהוצאה וצידה דלא נעשה שום שינוי בגוף הדבר אז בטל הטפל וכאילו לא נעשה בו שום דבר, משא"כ במלאכת בישול שזה ממש משתנה מחי למבושל היינו ממש פס"ר ובנ"ד כמבשל ממש כיון שיועד שרק העצמות צריכים בישול והוא מחזיר ומבשל אותם, ע"כ.

אלא דע"י **בשבט הלוי** (ח"ג סי' צג אות ב) שכתב על נידון המנח"ש שסתמת הפוסקים לא משמע כן, אלא דעל עיקר התבשיל דנין, וכן בעצמות מה שעומד לאכילה כבר נתבשל ואין דרך לאכול העצמות עצמן, ע"כ. ומבואר דס"ל דאזלינן בתר עיקר המאכל (ומשמע מדבריו דסברא זו מתירה אף באופן שהדרך לאכול העצמות). ועי' להלן.

